

Műfajok négyes fogata

Évek óta visszatérő ajándéka a kiadónak az ünnepi könyvhét négy antológiája, a Szép versek, a Körkép, a Rivalda és az Írószemmel. Kétszeresen is ajándék, hiszen részint kezünkbe adja négy műfaj elmúlt évi termésének legjavát, s ajándék azért is, mert ezeket a köteteket a könyvhét idején féláron vásárolhatjuk meg. A vers, az elbeszélés, a dráma és a riport, válogatott darabjai sorakoznak az antológiákban, fölrajzolva a műfajok mai térképét, teljes élményt nyújtva — felpénzen.

Már a könyvnapok bölcsejénél megfogalmazódott az az igény, hogy ezen ünnepi alkalmakkor a könyvkiadók, könyvkereskedők kedvezményes áron kínálják a szellemi portékáit, elsősorban a kortárs irodalom legjavát. A szocialista könyvkiadás nagyvonalúságát bizonyítja, hogy a különben is államilag dotált könyvtermés négy kötetét fele áron kaphatjuk meg. Fölvontatják ezek a könyvek az elmúlt időszak folyóirataiban, újságokban, megjelent legkiválóbbnak ítélt költeményeit, elbeszéléseit, riportjait, a színházak fontos bemutatónak drámáit. A természetbetakarítás antológiái ezek, melyek megörvendeztetnek bennünket, a viszontlátás, az újra találkozás örömeivel együtt, mint a felfedezés gyönyörűségével a keresgélés-böngészés inycségeivel, az egyszeri élmények földelésével, a fényképek pedig sze-

mélyes ismerőseinkké avatják a magyar irodalom alkotóit.

A Szép versek 1978 című antológia tizennegyedik a sorban. Az ez évi gyűjtemény — Bata Imre válogatása és szerkesztése — nyolcvan költő verseit tartalmazza. Két név, a Nagy László és Vihar Bálái fekete keretben szerepel a sorban. Feltűnő, hogy a gyűjtemény verseinek jelentős részét valakinek ajánlják a költők. A legtöbb költemény Nagy Lászlót, a magyar költészet nemrégiben meghalt kimagasló egyéniségét idézi. Nagy László-versek is szerepelnek a kötetben, mégpedig a tragikus körülmények között elhunyt kiváló festő és barát, Kondor Béla képeihez írott versiklusával. Nagy László a címzettje töbek között Agh István, Jékely Zoltán, Kálnoki László, Orbán Ottó, Tóth Bálint, Veress Miklós és Zelk Zoltán költeményeinek. A magyar líra nagy örögei — Illyés Gyula, Zelk Zoltán, Keresztury Dezso, Vihar Béla, Weöres Sándor — az időskori bölcsesség fennsíkjáról küldik mély tanúságokat hordozó üzeneteiket. Társuk, Vas István két Vojtina-levele „kötelező irodalom”, lírai lecke ifjú költőknek. Izgalmas darabja az antológiának Rákos Sándor Berda József maszkjába bújt mimes versjátéka.

Sokféle, sokhangú ez a líra, a korátr magyar költészet. Talán egyetlen hangja gyengélkedik, ez pedig a közeleti szál.

A Körkép '79 harminchárom

A múzeum állandó kiállításairól

Nyilasy Sándor: Napsütés

A két világháború között működő szegedi festők egyik vezető alakja, a 45 évvel ezelőtt elhunyt Nyilasy Sándor (1873—1934) volt. Képeinek szereplői Tápé legényei, lányai, földművesei lettek. Festészeté ahhoz tapadt, amit valóban szeretett: a szabad, napsütéses természethez, a falusi ember környezetéhez. Egyik legkedveltebb alkotása, a Napsütés, a Móra Ferenc Múzeum dísztermében levő Szeged régi képzőművészetét bemutató állandó kiállításon szerepel.

E könnyed ecsetjárással készült lírai hangulatú kép egy bokrok-tól körülvett tisztást ábrázol, kerti székek a közepén, melynek támláján széles karimájú női szalmakalap nyugszik. A zsenge cserjék hallgatag nyugalmától körülvevő füves részt, elől a bokrok közé beözönlő napsugár, mely melegszerű fénybe burkolja a pompásan viruló növényzetet. A vegetáció zöld skáláját adó környezetben szinte ékszerként hat az otthagytott kalap, ez a tüzes-sárga színű női holmi, melynek feltehetően bájós tulajdonosát, ha nem is látjuk, de

ott érezzük a közelben. Nyilasy-nak e műve korántsem tekinthető valamiféle optikai kísérletnek, vagy tudatos színképelemzésnek. Ezek helyett inkább az őszinte, szeretetteljes természet-megfigyelés, a spontán környezetélmény hatása érződik. Ennek tudható be, hogy a művész elevenen, gyors iramban festette a fűvet, a lombot, a bokrok ezernyi levelét, és dús hangszereles képének legmegkapóbb eleme az ég színek dekoratív alkalmazása lett.

Nyilasy Sándor piketúrájának sajátos vonása, hogy szinte kizárólag a kékegű tavaszt vagy a meleg nyarat, szőlőföldjének, a Tisza tájának természeti szépségeit, s az itteni parasztokat örökítette meg. A Napsütés című képén is — mint valamennyi festményén — fokozott intenzitással hatnak a színek, melyek a Horgos melletti kiserdő általa még fiatalon ábrázolt verőfényes tisztását, mindnyájunk számára oly vonzóan derűs és örömtelivé teszik.

SZELESI ZOLTÁN
művészettörténész

Toppantóné Nagy Czirok Anikó felvétele

elbeszélést tartalmaz. Hét alkotó — Agh István, Gyurkovics Tibor, Jékely Zoltán, Páskándi Géza, Raffai Sarolta, Tandori Dezső és Vészi Endre — a versantológiában is szerepel. A kötet a mai magyar novellalírodalom hagyományörző vonulatainak képviselőit éppúgy föl sorakoztatja, mint az új kísérleteket, formai újításokat. Az önéletrajzi ihletésű emlékezés éppúgy helyt kap a novellacsokorban, mint az önmagában is helytálló regényrészlet, a humoreszk és a kisregény. Az utóbbi évek tragikus hangú, a valóság mélységeit komoly-komor színekkel festő elbeszélései után ez az antológia a derű, a humor felé nyit. Ezért is kedves olvasmány.

A Rivalda 77—78 hat színművet szorított lapjaira. Ez a „két dimenziós színház” újraélteti az egykori nézővel a színházi előadás atmoszféráját, azok számára pedig, akik nem látták a darabokat, lehetőséget ad a fantáziázásnyalására. Az igazi drámai modell, a klasszikus konfliktus Sütő András Káin és Ábel című művében a legfeltűnőbb. Csúka István Nagytakarítás és Németh László Erzsébet-nap című műve társadalmi röntgenkép. Hernádi Gyula Szép magyar komédiája történelmi groteszk, Illyés Gyula Csak az igazat című alkotásából a költészet a primszerep, míg Szabó Magda regényadaptációja, a Régimódi történet epikus játék.

Az Írószemmel 1978 visz benünket legközelebb mai életünk sűrűjéhez. Huszonkét szerző huszonnyolc riportja — így együtt — a mai magyar valóság körképe. Igaz, jó néhány riportert megelőz a élet periferiáinak, egyedi jelenségeinek szociográfikus rögzítésével, mások egyéni életsorokat tárogatnak tipikussá, ám kevesen vannak, akik az élet totalitását képesek a riport műfajában megragadni. Szó esik ezekben a munkákban a cigánygyerekekről, munkásszálásokról, bányászorszról, az állami gondozottakról, az alberti életformáról, az ingázásról, a bünnözésről, hol a rögzítés szándékával, hol oknyomozásként, hol az elemzés módszerével. A kötet bizonyítja, hogy a riport milyen komplex műfaj, hogy ez a diagnosztizáló munka milyen sokféle formában, módon és eszközzel jelenhet meg. Még egy figyelemre méltó adat: a huszonnyolc riport közül tizenegy az Élet és Irodalomban, öt az Új Tükörben, négy a Palócöldben (1), kettő a Nők Lapjában, a Napjainkban és a Valóságban, egy-egy a Forrásban és a Jelenkorban jelent meg.

Véget ért az 50. jubileumi könyvhét. Annak, akinek ez a négy kötet marad meg emlékül, az is jól járt — kézbe kapta a műfajok négyes fogatának évi körképét.

T. L.

Kováts Mihály és Washington találkozása

Az idén májusban emlékeztünk az újkor első győztes gyarmati forradalma, az észak-amerikai függetlenségi háború kiemelkedő magyar hőségének évfordulójára. Kováts Mihály ezredes, a Pulaski-légió másodparancsnoka, a korszerű amerikai könnyűlovasság egyik megszervezője Charleston alatt, az angolokkal vívott ütközetben esett el, kétszáz esztendővel ezelőtt.

Az utóbbi időben a hazai sajtóban számos megemlékezés láttott napvilágot Kovátsról, sőt szülővárosa, Karcag, jelenleg reprezentatív kiállítással is adózik emlékének.

Magyarországon azonban aligha ismeretes a Kováts-életrajznak az a részlete, amely a felkelő gyarmati seregek fővezérével való különös, személyes találkozásáról szól. Ennek felkutatása a néhai amerikai magyar történész, Vasváry Ödön nevéhez fűződik.

Vasváry volt az, aki a harmincas évek végén rátalált Kováts Mihálynak azon levelére, amelyben Bordeauxból mint harcedzett katoná felajánlotta szolgálatait Benjamin Franklinnak, a magát függetlenné nyilvánított tizenhárom észak-amerikai tartomány franciaországi követének. 1978-ban azonban újabb értékes dokumentumra bukkant: egy George Washington által írott levélre, amelyben maga a fővezér számol be első és minden bizonnyal egyetlen személyes találkozásáról, a hajnadi magyar huszárral. Az 1777. május 17-én keltezett beadvány a Kontinentális Kongresszus egy tagjának szól, mivel a magasabb rangú tisztek kinevezése e területet hatáskörébe tartozta.

A számunkra érdekes dokumentum bevezető soraiban Washington először általában a külföldi születésű tisztjeivel szembeni bizalmatlanságát jutattja kifejezésre, majd így írja le Kovátsról szerzett — nem éppen kedvező — első benyomását:

„Mire ez a levél az ön kezébe jut, vagy esetleg már azelőtt, a kongresszust egy magát Michael Fabricy de Kovatznak nevező férfi fogja felkeresni, aki saját elbeszélése szerint igen kiváló katonatiszt volt Poroszországban. Hogy milyen igazoló írásai vannak, nem tudom, de ami keveset láttam belőle (t. i. Kovátsból), azoknak nagyon erősnek kell lenniök hogy engem is meggyőzzenek az illető férfi fontosságára nézve mert ha a

tolmács híven fordította le szavait elbeszéléseben több ízben megbotlott.”

E tömör fogalmazású részlet arról árulkodik hogy a később legendás hírű Kováts nem tett valami kedvező benyomást Washingtonra. Vajon miért e tartózkodás a szükséghelyzetben szolgálatait felajánló képzett katonával szemben? A válasz nem egyszerű inkább csak következtetni lehet a későbbi elnök nem túl biztató viszonyulásának okaira. Ezek közé tartozhatott kétjük társalgásának meglehetősen talán a fordító hibájából éppen kínos — vontatottsága; hiszen a csak angolul beszélő Washingtonnak és a magyarul latinul illetve németül tudó Kovátsnak tolmácsra volt szüksége.

Továbbá Mária Terézia és Nagy Frigyes egykori huszárkapitánya noha bizonyára elsorolta katonai múltját a „Pour le Merite” magas érdemrenddel történt kiténtetését és egyebet ez Washington valószínűleg nem hitte csak az idegenektől megszokott túlzások egyikének tartotta.

És még valami. Az ötven esztendővel felüli Kováts aki magahat-hét évvel idősebb volt Washingtonnal a találkozás napján aligha mint daliás lovastiszt jelent meg. Ezt a kort abban az időben de még később is már az öregség kezdetének tartották; gondoljunk csak Bem tábornokra akit ilyen idős korában már „apónak” hívtak saját katonái. Washington előtt tehát egy idős, szegényen érkezett ember jelent meg, aki a 30—40 napba kerülő óceáni hajózás fáradalmait még ki sem heverte.

E szubjektív, járulékos okok mellett azonban peredő mértékig kell hitelt adnunk annak, a ténynek, hogy Washingtont mindenképp egy előítélet, a külföldi származású katonáktól való idegenkedés, a gyanakvás vezette idézték sorainak ilyen értelmű megírásához. Mert rövidesen maga is rájött, hogy a Kovátsról alkotott véleményét meg kell változtatnia: később, egy Pulaski tábornokhoz intézett levelében elismerve, hogy sokat hallott „Mr. Crowatch jelleméről és képességei felől”, beleegyezését adta, hogy kiképző tisztte nevezzék ki. Sem neki, sem másnak az Újvilágban sohasem lehetett oka megbánni, hogy Kováts a függetlenségért küzdő, forradalmi erők magas rangú tisztje lett.

DR. CSILLAG ANDRÁS

Kisváros

Azzal fogja a kosarat és hátat fordított a piaci sokaságnak. Szűk utcákon, közkönn át kalauzolta. Közben váltig arról faggatta, hogy kihez megy és miért. — Náná, hogy ismerem — lelkengett, amikor megtudta. — Kisváros ez — nevetett a fiú. — Meg aztán nekem is ekkorára a fiam. Ez már kevésbé tetszett a legénynek. Ezért másik témára váltott. — Errefelé ugye sok a kert? — Elég sok. — Csak szőlőt termelnek, vagy mást is? — Barack is akad. Megbeszélte velük, hogy várják a vonatnál? Mert ha igen, biztosan azért nem várták, mert a szőlőben akadt dolguk. — Nem tudják, hogy jövők. — Az más! Az itteni embernek első a munka. — De a mások ügye iránt sem közömbös. — Az előbb mondta, hogy Kisváros. — Anyira azért nem az, hogy két fiatal feltétlenül találkozzon.

De ha mégis összekerülnek, a két család is barátságot köt.

— Fordítva mondja. A szülők előbb megismerik egymást. Közel a szülő.

— Ami aztán savanyú lesz?

— Mifelénk az is terem, savanyú fajta szőlő.

— Hogyan?

— Ha meg tudja állni, ne kóstolja meg. Elrontja a szájaizét.

— Semmi közö hozzá.

— Az már igaz. Különbö ez az az utca.

Faképnél hagyta az öreget. A ház előtt rövidlábú kutya kagfagott. Még csöngetni sem kellett. A lány kötenyben futott a kapuhoz.

— Egyedül vagdok — újságolta. — Fő az ebéd.

Ezzel el is intézték, hogy miért kellett a fiúnak egyedül jönnie az állomástól. Együtt mentek a konyhába. A legény molyet szipantot a kavargó illatokról, majd rámeredt a festett falvédőre.

— Megmutassam a lugast? — tette le a fakanalat a lány.

A legény nemet intett. Látni sem akarta a kertet, a szőlőt, s a földhöz ragaszkodó szívből gyökerű tökéket. Csak ott érezte jól magát a konyhában, ahol a lány hajladozott a főzje mellett. Az ebédre gondolt és maradt.

JÁMBOR ERNŐ